

УДК 377.6:338.48

ББК 74.56

Алла Бойчук

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТУРИЗМУ У ПТНЗ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ВИМОГ І ПОТРЕБ

Стаття присвячена проблемі професійної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму у ПТНЗ в контексті регіональних вимог і потреб на прикладі Івано-Франківської області. Наведено порівняльний аналіз анкетування студентів-випускників професійно-технічних навчальних закладів та роботодавців в галузі туризму стосовно завдань, пов'язаних з професійною підготовкою фахівців, та визначено основні чинники для покращення ситуації з підготовкою кадрів.

Ключові слова: професійна підготовка, професійно-технічні навчальні заклади, галузь туризму, конкурентоспроможний фахівець, професійна компетентність, професійна діяльність, регіональні вимоги та потреби.

Постановка проблеми. Швидкий розвиток туризму в Прикарпатському регіоні посилює необхідність підготовки висококваліфікованих кадрів для туристичної індустрії в області і надання якісної професійної туристської освіти, тому сучасна система навчання фахівців для сфери туризму має бути орієнтована на постійне вдосконалення і прагнення якісно покращувати пропоновані послуги.

Без сумніву, важливою складовою успішного розвитку туризму є професійно підготовлені кадри. У зв'язку з цим як перед регіоном, так і Україною в цілому, стоять важливі завдання у підготовці висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на туристичному ринку праці, та у наданні якісної професійної туристичної освіти.

Велика увага з боку держави приділяється підготовці фахівців з вищою освітою, однак, потрібно наголосити на тому, що туристичній галузі бракує саме кваліфікованих працівників середньої ланки: агентів з організації туризму, кухарів, офіціантів. Враховуючи те, що підготовкою кадрів робітничих професій для галузі туризму займаються професійно-технічні навчальні заклади, безперечно на них покладається велика відповідальність підготувати фахівця, який відповідає регіональним вимогам та потребам, адже без спеціальної підготовки та знань особливостей певної місцевості тяжко орієнтуватися у всіх аспектах туристичної галузі.

Соціально-економічні зміни в Україні висувають все нові вимоги до професійно-технічної освіти та процесу навчання. Завдання ПТНЗ на даному етапі є використання, крім традиційних методів навчання, сучасних навчальних інноваційних технологій, світового досвіду підготовки фахівців туризму, зважаючи на специфіку регіонів, поєднання теорії та практики, що розвиває необхідні професійні компетенції. А тому актуальним є підготовка високопрофесійних кадрів, орієнтованих на потреби та особливості туризму регіонів.

Об'єкт дослідження: процес професійної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму.

Предмет дослідження: зміст професійної підготовки фахівців туризму.

Мета дослідження: визначення та аналіз завдань, пов'язаних з професійною підготовкою фахівців для сфери туризму.

Аналіз останніх досліджень. На рубежі ХХ–ХХІ століть професійна освіта в туризмі стала об'єктом вивчення педагогічної науки. У психолого-педагогічній літературі проблема формування професійної підготовки майбутнього працівника сфери туризму висвітлюється широко й багатоаспектно. Як показав аналіз досліджень, велике значення мають роботи науковців у висвітленні питань теоретичних та методичних засад професійної підготовки фахівців для сфери туризму (В. Федорченко, Н. Фоменко, Л. Сакун, Г. Цехмістрова), сучасних тенденцій та концептуальних підходів до формування професійних компетенцій майбутніх фахівців сфери послуг і туризму (В. Лозовецька, Л. Лук'янова, Т. Сокол, Н. Фоменко).

За результатами теоретичного аналізу наукових джерел нами виявлено, що професійна підготовка кадрів туристичної сфери є основним завданням системи туристської освіти, яка повинна максимально відповідати змісту роботи і вимогам, що пред'являються до технології обслуговування туристів.

Так, Н. Фоменко вбачає мету професійної підготовки фахівця галузі туризму у формування духовності, високих морально-етичних якостей особистості майбутнього фахівця, який повинен мати глибокі теоретичні знання і необхідні навички практичної діяльності для вирішення психологічних, соціальних та економічних конфліктів, породжених науково-технічною революцією. [3, с. 123].

У своїх дослідженнях В. Федорченко розглядає фахівця галузі туризму як кваліфікованого технолога-організатора, менеджера [2, с. 118].

Незважаючи на активність досліджень у галузі професійної підготовки фахівців сфери туризму, залишаються недостатньо вивченими аспекти професійної освіти, орієнтовані на врахування потреб ринку праці в регіонах, зважаючи на особливості економічного розвитку місцевості, традиції. А тому актуальність професійної підготовки фахівців туризму в контексті регіональних вимог і потреб є беззаперечною.

Виклад основного матеріалу. Нині відсутні фахівці, здатні на високому професійному рівні створювати туристичний продукт, що базується на регіональних ресурсах і може бути просунутий на зовнішній і внутрішній туристський ринок.

Нами встановлено, що у професійній туристській освіті Івано-Франківської області існують певні проблеми щодо професійної підготовки туристичних кадрів, це насамперед:

- фрагментарні знання із професійних стандартів, прийнятих у міжнародному туристичному бізнесі;
- недостатній рівень володіння іноземними мовами та сучасними комп'ютерними технологіями;
- відсутність постійного моніторингу туристичного ринку праці задля визначення кількісних потреб студентів для навчальних закладів, кількості необхідних спеціалістів і переліку потрібних спеціальностей;
- брак навчально-практичних центрів для формування професійних компетенцій;
- недосконала система підвищення та перекваліфікації кадрів туристичної галузі у регіоні.

Потрібно зазначити, що створення конкурентних переваг українських регіонів є запорукою успіху України для інтеграції у світові ринки, у тому числі і в міжнародне туристичне співтовариство. А це, в свою чергу, означає, що в галузі повинні

працювати конкурентоспроможні, професійно мобільні, висококваліфіковані фахівці, підготовлені на рівні світових стандартів. Тому основне завдання навчальних закладів полягає в забезпеченні якісної професійної освіти та підговці для ринку туристичних послуг грамотних, затребуваних випускників [1, с. 76]

В. Лозовецька стверджує, що в контексті сучасних вимог і потреб, роботодавець вбачає у конкурентоспроможному працівнику фахівця, який здатний самостійно приймати професійні рішення, творчо розв'язувати професійні завдання, що спрямовані на задоволення потреб споживачів послуг та процвітання підприємства [4, с. 13].

Відповідно до проведених досліджень не всі працівники підприємств галузі туризму мають базову туристичну освіту. Стрімкий розвиток туріндустрії на зламі століть привабив до галузі велику кількість фахівців з непрофільною освітою, які здобували професійні знання та навички безпосередньо в процесі роботи. Це пояснюється тим, що система підготовки кадрів для туризму в часи свого становлення була практично відсутня. З впевненістю можна стверджувати, що ситуація докорінно змінилася останніми роками. Однак, постала інша проблема: потенційні роботодавці, за рідкісним винятком, вважають, що приймати на роботу вчорашніх випускників не вигідно і нерентабельно. Ними відзначений цілий ряд “класичних” недоліків, властивих молодим фахівцям: дефіцит практичних знань і умінь; невиправдано завищені вимоги і амбіції випускників; невміння реально оцінити особливості обраної професії; відсутність досвіду спілкування в роботі з клієнтами, партнерами та роботодавцями.

У зв'язку з цим вибір часто робиться не на користь молодого фахівця, а на користь претендента, який володіє комунікативними здібностями і легко навчається методом занурення в роботу.

Як показують статистичні дані, професії, пов'язані з туризмом, користуються великою популярністю серед населення регіону. Але навчальні заклади стикаються з рядом труднощів. Це проблеми конкуренції на ринку освітніх послуг, працевлаштування випускників та забезпечення якості професійної освіти. Однією із серйозних перешкод у якісній підготовці кадрів для індустрії туризму є те, що останні два роки виділяється незначна кількість бюджетних місць за даними напрямками підготовки. Незважаючи на це, попит на спеціальності та напрями туристичного профілю залишається досить високим.

У зв'язку з цим необхідно з'ясувати рівень якості підготовки випускників навчальних закладів I–II рівня акредитації та можливості працевлаштування після отримання диплома, так як в даний час актуальною є проблема підготовки кадрів, здатних підняти рівень існуючого туристичного сервісу до світових стандартів.

Нами було проведено опитування для визначення рівня професійної готовності майбутніх працівників сфери туризму до професійної діяльності. У дослідженні брали участь 167 респондентів у віці до 20 років, яке проводилося серед студентів-випускників Бурштинського торговельно-економічного коледжу та Івано-Франківського технікуму ресторанного сервісу та туризму напрямку підготовки “Туристичне обслуговування”. Також анкетування проводилось серед роботодавців, зайнятих у туристичному бізнесі, щодо оцінки рівня професійної підготовки випускників ПТНЗ.

В ході аналізу опитування за мету було поставлено визначити:

- рівень сформованості професійних компетенцій випускників ПТНЗ для роботи в індустрії туризму;

- рівень підготовки випускників до професійної діяльності;
- недоліки професійної підготовки майбутніх фахівців туризму;
- чинники, які здатні покращити якість професійної підготовки.

Результати опитування відображені в порівняльних таблицях та на діаграмі.

Таблиця 1

Самооцінка рівня професійної готовності майбутніх працівників сфери туризму до професійної діяльності

№ з/п	Твердження	Ні, не зовсім так	Мабуть, так	Правильно	Цілком правильно
1.	Я добре знаю особливості організації різних видів туристичної діяльності	36,5%	28,4%	24,8%	0,3%
2.	Я добре вмію визначати напрямки та зміст своєї майбутньої роботи	32,3%	24,2%	27,9%	5,6%
3.	Я добре усвідомлюю завдання майбутньої професійної діяльності	3,8%	32,3%	43,4%	7,7%
4.	Я добре вмію робити аналіз виробничо-технологічних ситуацій	58,4%	20,2%	18,3%	3,1%
5.	Я добре вмію творчо підходити до вирішення професійних завдань	67,6%	20,4%	6,4%	5,6%
6.	Я добре вмію вирішувати професійні конфліктні ситуації	26,0%	31,2%	23,7%	9,1%
7.	Я повністю готовий до самостійного прийняття професійно-виробничих рішень	52,3%	22,7%	14,5%	0,5%
8.	Я добре володію професійними компетенціями	32,8%	31,7%	26,1%	9,4%
9.	Я можу чітко визначити труднощі в роботі, шляхи їх розв'язання	69,9%	11,3%	8,7%	0,1%
10.	Я можу чітко визначити шляхи професійного самовдосконалення.	13,9%	44,4%	33,3%	8,3%

Однак, роботодавці виявилися дещо більш критично налаштованими в оцінках, ніж випускники, про що засвідчили дані отриманої порівняльної таблиці:

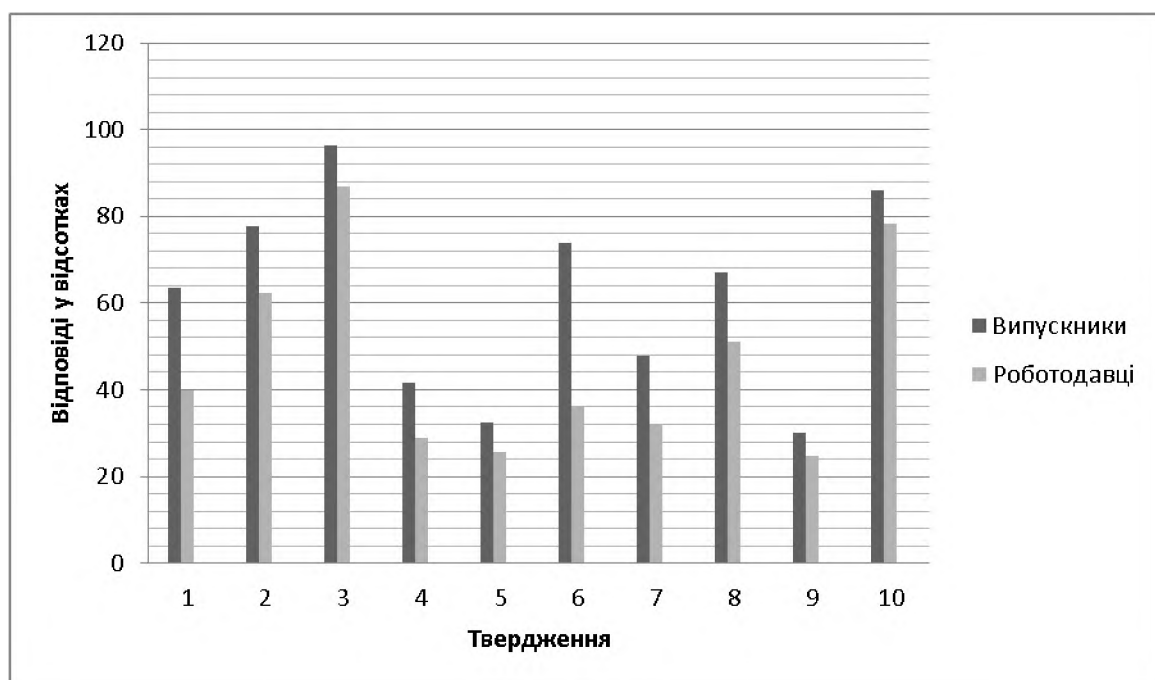
Таблиця 2

Оцінка рівня професійної підготовки випускників ПТНЗ сфери туризму роботодавцями та працівниками

№ з/п	Твердження	Ні, не зовсім так	Мабуть, так	Правильно	Цілком правильно
1.	Чи добре знають особливості організації різних видів туристичної діяльності?	60,1%	24,6%	9,2%	6,1%
2.	Чи добре вміють визначати напрямки та зміст роботи?	37,6%	28,3%	23,4%	0,7%

3.	Чи добре усвідомлюють завдання професійної діяльності?	13%	30,3%	42,8%	3,9%
4.	Чи добре вмiють робити аналіз виробничо-технологічних ситуацій?	71,1%	16,4%	10,1%	2,4%
5.	Чи добре вмiють творчо підходити до вирішення професійних завдань?	74,5%	15,5%	5,3%	4,7%
6.	Чи добре вмiють вирішувати професійні конфліктні ситуації?	63,6%	23,4%	7,2%	5,8%
7.	Чи готові до самостійного прийняття професійно-виробничих рішень?	69%	11,7%	13,2%	6,1%
8.	Чи добре володіють професійними компетенціями?	48,8%	26,2%	15,6%	9,4%
9.	Чи можуть чітко визначити труднощі в роботі, шляхи їх розв'язання?	75,2%	12,3%	7,7%	4,8%
10.	Чи можуть чітко визначити шляхи професійного самовдосконалення?	21,7%	38,5%	32,6%	7,2%

На основі даних порівняльних таблиць щодо оцінки професійної підготовки випускників ПТНЗ була побудована діаграма, яка відображає відповіді випускників та роботодавців (%).

Рис. 1. Розподіл відповідей випускників та роботодавців

За результатами самооцінки можна стверджувати, що більшість студентів вмiють визначати напрямки, зміст своєї майбутньої роботи та усвідомлюють завдання майбутньої професійної діяльності.

Результати оцінки професійної діяльності роботодавцями і працівників дещо відрізняються. Так, 96,4% випускників, вважають, що усвідомлюють завдання професійної діяльності та 87% роботодавців дотримуються такої думки щодо молодих працівників.

86,1% студентів останнього року навчання можуть визначити шляхи професійного самовдосконалення. Відповідно 78,3% власників готельно-туристичних комплексів позитивно відповіли на запитання.

Згідно опитуванню 77,7% респондентів ПТНЗ і 62,4% роботодавців вважають, що молоді працівники вміють визначати напрямки та зміст своєї роботи.

74% випускників вважають, що в змозі вирішувати професійні конфліктні ситуації, і тільки 36,4% працівників дотримуються цієї думки по відношенню до вчорашніх студентів.

За результатами порівняльних таблиць та діаграми ми бачимо, що 67,2% майбутніх фахівців туризму володіють професійними компетенціями, однак думка фахівців зі стажем – 51,2%.

Щоб оцінити професійні якості, учасникам дослідження було поставлено запитання щодо готовності працівників-початківців до самостійного прийняття рішень. Відповіді випускників та роботодавців значно розходяться: 64% випускників та 31% роботодавців.

В ході опитування було виявлено, що 63,5% випускників усвідомлюють особливості організації видів туристичної діяльності і лише 39,9% працівників готельно-туристичних комплексів погоджуються з цим.

41,6 % випускників стверджують, що вміють робити аналіз виробничо-технологічних ситуацій, однак тільки 28,9% роботодавців погоджуються з даним твердженням.

Відповідно до опитування у ПТНЗ творчий підхід до вирішення професійних завдань зможуть знайти 32,4% студентів та 25,5% власників та працівників садиб висловили ствердну відповідь щодо даного питання.

Анкетування виявило труднощі, з якими стикаються випускники у своїй практичній діяльності. Більшість учасників дослідження погодилися з тим, що на початках професійної кар'єри у працівників виникають труднощі, пов'язані з недостатньою сформованістю професійних компетенцій, у визначенні труднощів у роботі та шляхи їх розв'язання. Визначити труднощі в роботі, шляхи їх розв'язання можуть 30,1% молоді, 24,8 % керівників закладів такої ж думки. Швидше за все, такі результати є наслідком складнощів, що виникають при працевлаштуванні за спеціальністю відразу після закінчення навчального закладу без досвіду роботи та професійних навичок.

Отже, отримані дані були співставлені з оцінками роботодавців і було виявлено низку суперечностей та невідповідностей. Якщо роботодавці відзначають загалом добру теоретичну підготовку випускників, то недоліками вони вважають невідповідність до роботи в реальному житті, нерозуміння як працює бізнес, відірваність знань від практики, а також відсутність професійної мотивації молодих фахівців. Водночас анкетування молодих працівників показує, що все ж таки адміністрація знижує їх професійну мотивацію (безпідставний контроль, беззмістовні завдання, велика завантаженість роботою, конфлікти).

Таким чином, аналіз дослідження виявив основні труднощі професійної діяльності спеціалістів та недоліки професійної підготовки:

- недостатній рівень знань в окремих видах туристичної діяльності;
- недостатня сформованість професійних компетенцій для планування та організації професійної діяльності;
- невміння аналізувати виробничо-технологічні ситуації та самостійно приймати рішення;

- низький рівень професійної мотивації та творчого підходу до вирішення професійних завдань;
- низький рівень сформованості комунікативних компетенцій, про що говорять невміння вирішувати виробничі конфліктні ситуації.

Висновки. Аналіз досліджень, який проводився в організаціях сфери гостинності, показує, що в переважній більшості роботодавці орієнтуються на підготовлену робочу силу. Усе це ускладнює процес працевлаштування випускників та їх адаптацію на виробництві. Туристський ринок праці характеризується ситуацією, коли випускникам без досвіду роботи в сфері туризму складно знайти відповідне робоче місце, а можливості придбання цього досвіду в процесі навчання обмежені.

На підставі викладеного, ми можемо визначити основні чинники для покращення ситуації з підготовкою кадрів у ПТНЗ для сфери туризму в контексті регіональних вимог і потреб, а саме необхідне вирішення наступних завдань:

- створення механізму взаємодії навчальних закладів з регіональними структурами органів державної влади;
- вироблення схем більш тісної співпраці навчальних закладів з туристичними фірмами та готельно-туристичними комплексами;
- розробка навчальних програм відповідно до регіональних особливостей туристичних послуг;
- надання готельно-туристичними комплексами робочих місць студентам для практикування у реальних умовах праці.

1. Рабаданова Я.М. Особливості підготовки фахівців туристичної галузі / Я.М Рабаданова // Управління розвитком. – 2012. – № 5. – С. 165–167.
2. Федорченко В.К. Підготовка фахівців для сфери туризму: теоретичні і методичні аспекти: [монографія] / В.К.Федорченко. – К. :Вища школа, 2002. – 350 с.
3. Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів / Н.А.Фоменко. – К. : Слово, 2005. – 216 с.
4. Формування професійної компетентності фахівця сфери туризму [Текст]: Навч.-метод. посіб. / [В. Т. Лозовецька, Л. Б. Лук'янова, Л. В. Козак та ін.]. – Київ, 2010. – 382 с.

The article is devoted to the problem of professional training of future specialists of the tourism industry in vocational schools in the context of regional requirements and needs for example, Ivano-Frankivsk region. The comparative analysis of the survey of graduates of vocational schools and employers in the tourism industry regarding tasks connected with professional training is conducted and key factors for improvement with training are identified.

Key words: *professional training, vocational schools, tourism industry, competitive specialist, professional competence, professional activities, regional requirements and needs.*

УДК 378.134
ББК Ч 74. 261

Галина Борин

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті проаналізовано погляди учених на проблему формування професійної культури майбутнього педагога в умовах ВНЗ та окреслено оптимальні шляхи щодо